

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Vehmas, Hanna; Siljamäki, Mariana; Sääkslahti, Arja; Koivu, Ari

Title: Liikunnanopettajia kouluttamassa Tansaniassa ja Zimbabwessa

Year: 2024

Version: Published version

Copyright: © Liikuntatieteellinen seura 2024

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Vehmas, H., Siljamäki, M., Sääkslahti, A., & Koivu, A. (2024). Liikunnanopettajia kouluttamassa Tansaniassa ja Zimbabwessa. *Liikunta ja tiede*, 61(1), 22-25.

HANNA VEHMAS, FT
yliopiston lehtori
Jyväskylän yliopisto
hanna.m.vehmas@jyu.fi

MARIANA SILJAMÄKI, LiT
yliopiston lehtori
Jyväskylän yliopisto
mariana.siljamaki@jyu.fi

ARJA SÄÄKSLAHTI, LiT
apulaisprofessori
Jyväskylän yliopisto
arja.saakslahti@jyu.fi

ARI KOIVU, FM
toiminnanjohtaja
LiiKe Sports Development
ari.koivu@liike.fi

Liikunnanopettajia kouluttamassa Tansaniassa ja Zimbabwessa

Kuva: Ari Koivu

Liikunta ja terveyskasvatus taipuvat myös kehitysyhteistyön keinoiksi. Suomalaisryhmä jakoi oppia ja muokkasi asenteita Tansaniassa ja Zimbabwessa syys-lokakuussa 2023.

SYYS-LOKAKUUSSA 2023 saimme jälleen osallistua Liikunnan Kehitysyhteistyö LiiKe -järjestön liikunnanopettajakoulutuksen kehittämishankkeeseen itäaafrikkalaisissa Tansaniassa ja Zimbabwessa, joissa kävimme ensimmäistä kertaa. Tansaniassa on noin 55 miljoonaa ja Zimbabwessa noin 17 miljoonaa asukasta. Koulutusjaksot toteutettiin Tansanian keskisessä länsiosassa sijaitsevassa Taboran kaupungissa ja Zimbabwen pääkaupungissa Hararessa.

Taborassa koulutukseen osallistui 60 yläkoulujen liikunnanopettajaa eri puolilta Tansaniaa ja Hararessa 30 opettajakoulutuslaitoksen liikuntaan erikoistuvaa opettajaa. Koulutus oli osa Suomen ulkoministeriön rahoittamaa nelivuotista hanketta. Tavoitteena on vahvistaa 56 yläkoulun liikunnanopettajan tietotaitoa Tansaniassa ja vastaavas-

ti Zimbabwessa (koko) maan 17 opettajakoulutuslaitoksen pedagogista osaamista sekä opetustekniikoita. Pääteemoina ovat terveyskasvatus, kestävä kehitys sekä soveltava liikunta.

Laskeuduttuamme upeiden maisemien siivittämänä syyskuun 23. päivänä Kilimanjaron kansainväliselle lentokentälle matkamme jatkui autolla Sports Development Aidin paikallisen hankepäällikön **Arnold Bugadon** ja LiiKen toiminnanjohtaja **Ari Koivun** johdolla kohti Lounais-Tansaniaa. Koulutusjaksomme ensimmäisenä etappina olivat tutustumiskäynnit Itajan ja Kinyamwendan kouluihin, joiden toimintaa ja infrastruktuuria LiiKe on yhteistyökumppaniensa avulla tukenut.

Vastaanotto kummassakin koulussa oli syväkäden sydämellinen ja vieraanvarainen. Itajassa tyttökouluun op-

pilaat esittivät meille perinteisiä laulujaan, ja opettajat vuorasivat meidät paikallisilla värikkäillä kankaillaan yhteenkuuluvuuden merkiksi. Tutustuimme koulun ja asuntolan tiloihin ja nautimme maittavan päivällisen.

Kinyamwendan koululla opettajat veivät meidät ihastelemaan afrikkalaista auringonlaskua silmiä hiveleviin savannimaisemiin Rift Valley -hautavajoaman reunalle. Meidät otettiin välittömästi osaksi yhteisöä. Ihmisten ystävällisyys ja vieraanvaraisuus oli käsin koskeltavaa ja meni hyvällä tavalla "ihon alle". Kinyamwendasta automatkamme jatkui vielä saman päivän illaksi Singidan pikkukaupunkiin, jossa peitelimme itsemme matkamme ensimmäisille yöunille hytysverkkojen alle.

Luentoja ja käytännön oppia

Saavuimme Taboraan sunnuntaina 24. syyskuuta 350 kilometrin ajomatkan jälkeen. Tansanialaiset yläkoulujen opettajat tapasimme maanantaina, jolloin ensimmäisen viikon koulutusjakso käynnistyi Tabora Boys' Secondary schoolin tiloissa. Koulu oli kaikin puolin sopiva koulutuspaikka, sillä siellä oli vuotata aiemmin aloitettu mittava liikuntapaikkojen kunnostushanke. Valmiina oli kaksi jalkapallokenttää, netball-kenttä sekä mahdollisuus pelata lentopalloa ja koripalloa.

Luokahuoneeksi koulutusta varten oli varattu koulun kirjasto. Puitteet olivat moderneihin huipputeknologialla varustettuihin jyvaskyläläisiin opetustiloihimme verrattuna vaatimattomat, ja esimerkiksi sähkökatkoksia tuli päivän mittaan yleensä useita. Joustavalla, ymmärtäväisellä ja sopeutuvaisella asenteella hankalistakin tilanteista selvitettiin kuitenkin hyvin. Liitutaulut, fläppitaulut, kynät ja paperit

toivat itse asiassa myönteisen tuulahduksen ja vaihtelua nykyajan teknologiakeskeiseen opettamiseen.

Maanantaiaamuksi paikalle oli saapunut noin 40 opettajaa ja kolme sikäläisen yhteistyökumppani Sports Development Aidin edustajaa. Moni opettajista oli matkustanut Taboraan jopa lähes kaksi päivää bussilla eri puolilta Tansaniaa. Meihin opettajiin kohdistui heti innokasta uteliaisuutta ja odotuksia. Koulutuksemme sisältö noudatteli peruskaavaa, jossa aamupäivällä luennoimme teoriaa ja iltapäivisin tarjolla oli käytännön oppeja. Lisäksi ohjelmassa oli erilaisia pallo- ja mailapelejä ja päivän oppimisannin kertaamista.

Viikon opetusohjelmaan sisältyi muun muassa liikuntatuntien ja urheilutapahtumien suunnittelua, keuhkohallintaa ja lihaskuntoharjoittelua, urheiluvammojen ehkäisyä, musiikin ja laulun hyödyntämistä liikunnanopiskelussa, didaktiikkaa ja pedagogiikkaa. Liikuntamuodoista tarjolla oli muun muassa aerobicia, frisbeegolfia, ultimatea, sulkapalloa, liikuntaleikkejä sekä erilaisia pallopelejä.

Taborassa tyytyväisiä kurssilaisia

Mariana Siljamäen vetämät aamujoogat olivat päivien kohokohta. Liikuntasisältöjä opittiin ja sovellettiin hyödyntäen koulualueen puistoa ja muita viheralueita. Opetustuokioita rytmitettiin tansanialaisen ruokailun tahdissa. Aamiaiset, lounaat ja teetimet olivat tärkeitä, ja me suomalaisetkin saimme tankata energiaa muun muassa maiskipuuro ugalilla, riisillä sekä auringon kypsyttämällä kasviksilla ja hedelmillä. Ravinto oli kaiken kaikkiaan varsin hiilihydraattipitoista.

Liikuntakehitysyhteistyövälineenä

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON LIIKUNTATIEDELLINEN tiedekunta on tehnyt useita vuosia koulutusyhteistyötä Liikunnan Kehitysyhteistyö Liike -kansalaisjärjestön kanssa. Vuodesta 2001 toiminut Liike tukee koulunkäyntiä, tyttöjen ja poikien tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta liikunnan ja terveystieteiden keinoin sekä edistää laadukasta liikunnanopetusta kehittyvissä Afrikan maissa.

Liikuntatieteellisen tiedekunnan opettajat ovat kouluttaneet liikunnanopettajia ja -opettajiksi opiskelevia Tansaniassa ja Zimbabwessa. Liiken työntekijät ja asiantuntijat ovat luennoineet opiskelijoille Jyväskylässä. Lisäksi liikuntatieteellisen tiedekunnan opiskelijat ovat tehneet työharjoittelujaan ja pro gradu -tutkielmiaan yhteistyössä Liiken kanssa. Yhteistyö on lisännyt tietoa ja kokemuksia liikunnan merkityksestä Afrikassa.

Liiken yhteistyökumppaneina Tansaniassa ovat paikallinen kansalaisjärjestö Sports Development Aid sekä opetus- ja sisäasiainministeriöt. Zimbabwessa kumppaneina ovat Sports Leaders' Institute of Zimbabwe -säätiö sekä korkeakouluministeriö. Koulutuskumppaneina Liikellä ovat Dar es Salaamin yliopisto sekä Jyväskylän yliopisto.

Liike käyttää liikuntaa päävälineenä kaikissa kehitysyhteistyöhankkeissaan. Järjestö pyrkii lisäämään koulua käyvien lasten lukumäärää liikunnan avulla. Tansaniassa Liike on toiminut jo lähes 20 vuotta. Liike järjestää seminaareja, liikunta päiviä ja terveystieteiden sekä koulutusta liikunnanopettajia ja pyörittää useita kehitysyhteistyöhankkeita Tansaniassa.

SAFINET on eteläisen Afrikan ja suomalaisten korkeakoulujen terveyden ja hyvinvoinnin verkosto. SAFINET pyrkii auttamaan suomalaisia terveyden ja hyvinvoinnin tutkijoita löytämään yhteistyömahdollisuuksia afrikkalaisten korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja muiden sidosryhmien kanssa.

SAFINET-rahoituksella pyritään tukemaan tutkijoita ja opiskelijoita Ghanassa, Tansaniassa ja Zimbabwessa. Rahoitusta käytetään tutkijoiden kutsumiseksi Winneban yliopistosta Ghanasta, Dar es Salaamin yliopistosta Tansaniasta ja Hararen avoimesta yliopistosta Zimbabwesta ja Zimbabwen yliopistosta. Sen ansiosta voidaan kutsua myös osallistujia Jyväskylän yliopiston järjestämään AIESEP Congress 2024 -tapahtumaan. Lisätietoja: www.aiesep.org.

Mariana Siljamäki, Arja Sääkslahti ja Hanna-Mari Vehmas koululaisten ympäröiminä Taborassa Tansaniassa. Kuva: Hanna Vehmas

Ensimmäisen koulutusviikkomme päätteeksi osallistujat täyttivät palautelomakkeen. Ilahtuneina saimme todeta, että opetukseemme oltiin tyytyväisiä. Hienoinen yllätys meille oli naisopettajien vähäinen määrä. Heitä oli paikalla vain kuusi. Tansanian voikin sanoa tässä suhteessa olevan yhä edelleen takamatkalla.

Me kolme naisopettajaa Jyväskylästä halusimmekin näyttää esimerkkiä osoittamalla, että korkeasti koulutetut akateemiset asiantuntijat voivat olla naisia, jotka osaavat heittäytyä energisesti, ilolla ja täydestä sydämestään mukaan kouluttamiseen ja käytännön opetukseen. Kokemamme perusteella saimme tuta upeasta liikunnan, urheilun ja kehityksen ilmapiiristä. Myös kouluttamamme opettajat vaikuttivat iloitsevan ja nauttivan oppimastaan ja kokemuksestaan koko viikon ajan.

Hararessa hyvä vastaanotto

Taborasta matkamme jatkui Tansanian pääkaupunki Dar es Salaamin kautta Zimbabwen Harareen. Etäisyys oli sen verran pitkä, että matkustimme lentäen Air Tanzanian siivillä. Dar es Salaamin syke toi hetkeksi vaihtelua maaseutumaisemiin, ja ehdimme viikonloppuna rentoutua muun muassa ostoksia tehden. Dar es Salaam on vilkas miljoonakaupunki, mutta normaalia varovaisuutta noudattaville se aukeni varsin turvallisen tuntuisena paikkana, jossa saattoi vaikkapa tinkiä kätevästi kyydin kolmipyöräisellä bajaji-mopotaksilla.

Vastaanotto Zimbabwen pääkaupungissa Hararessa oli erittäin ystävällinen. Meitä olivat kentällä vastassa Sports Leaders Institute of Zimbabwen (SLIZ) toiminnanjohtaja **Maradza Mhiribidi** ja puheenjohtaja **Wellington Mudzwa**. Vierailumme aikana teimme havainnon, että Zimbabwe on kulttuuriltaan erilainen kuin Tansania. Tapaamiemme ihmisiä voisi kuvata jollain tavalla itsetietoisemmiksi ja uteliaammiksi tansanialaisiin verrattuna. Lisäksi zimbabweilaisten englannin kielen ääntämystä oli ainakin alussa hieman vaikea ymmärtää.

Tansaniaan verrattua Hararen Belvederen Teachers' College opetustilat olivat jonkin verran laadukkaammat, eivätkä sähkökatkot keskeyttäneet opetustuokioitamme, sillä lähistöllä sijaitsee sairaaloita. Muutoin sähköä saanti päiväsaikaan on myös Hararessa heikkoa.

Koulutukset olivat sisällöltään samantapaisia kuin Tansaniassa. Hararessa keskityimme kuitenkin Taboran viikkoa syvällisempiin keskusteluihin ja ryhmiin. Paikallinen yhteistyökumppanimme Sports Leaders' Institute of Zimbabwe oli valmistellut seminaaripuitteet huolella. Koulutussisältöjen valinnassa oli huomioitu opettajien ehdotuksia ja toiveita, ja 30 liikunnanopettajaa osallistui aktiivisesti kaikkeen opetukseen.

Letkajenkka tempaisi mukaan

Tiiviit opetuspäivät, joissa sisältönä oli sekä teoriaa että käytännön harjoituksia, heijastuivat hienoisena uupumukseksi, kun intoa ei oikein riittänyt enää iltaisin pallopeleihin. Tämä saattoi tosin selittyä osittain sillä, että Hararessa ryhmä koostui varttuneemmista opettajista kuin Taboresa, muutama alkoi jo lähestyä eläkeikää. Kaikesta päätellen opettajat asettivat etusijalle iltojensa rauhoittamisen lepäilyä ja seuraavaan päivään valmistautumiseen.

Suomalaiseen letkajenkkaan energiaa ja intoa silti riitti viikon aikana useastikin, ja iloinen tanssi ja nauru raiakasivat Belvederen jumppasalissa. Saatoimme myös aistia, miten otettuja osallistujat olivat kiinnostuksestamme heidän tulevaisuudenunelmiaan kohtaan. Tansanian koulutusviikon tavoin myös Zimbabwessa ilmapiiri ja tunnelma oli kaiken aikaa erittäin sydämellinen ja lämmin. Meihin kiinnytettiin ja me kiinnymme.

Yhtenä Hararen viikkomme kohokohtana oli vierailu suomalaisten **Seppo Ainamon** ja **Oili Wuolteen** Dzikwa Trust Fund -säätiön toimintakeskuksessa. Vuonna 2002 perustettu säätiö tukee erityisesti orpolasten koulunkäyntiä ja hyvinvointia. Toimintakeskus on samalla myös merkittävä työnantaja köyhässä Dzivarasekwan lähiössä.

Hararen koulutusjakson päätyttyä saimme tilaisuuden käydä matkamme viimeisenä viikonloppuna safarilla. Wellingtonin reippaassa kyydissä ajoimme uhanalaisten villieläinten suojelupuistoon Imireen, noin kahden tunnin ajomatkan päähän Hararesta kaakkoon. Oli huikea elämys nähdä ja kohdata luonnossa kirahveja, seeproja, pahkasi-koja ja sarvikuonoja sekä jopa lounastaa ulkosalla vapaana liikkuvien norsujen kanssa.

Byrokratia tuottaa päänvaivaa

Vierailumme Tansaniaan ja Zimbabween sai jälleen miettimään kansainvälisen koulutusyhteistyön mahdollisuuksia ja ongelmia. Edellisiin koulutusvierailuihimme verrattuna ristiriita opetussuunnitelman ja käytännön olosuhteiden kanssa ei näyttäytynyt enää yhtä suurena, vaikka toki liikuntatilojen ja -välineiden määrä ja laatu ovat huomattavasti heikompia kuin Suomessa. Olosuhteita enemmän opettajaopiskelijoitamme tuntuivat huolettavan liikunta- ja urheilumahdollisuuksien sekä erilaisten tilaisuuksien järjestämiseen liittyvät byrokraattiset esteet ja hankaluudet. Esiin tuli myös poliittisen päättäjien välillä linjittämätön suhtautuminen liikunta-alan koulutus- ja tapahtumamahdollisuuksiin.

Myös jatkokoulutautumismahdollisuudet askarruttivat opiskelijoitamme, ja moni tapaamamme opettaja erityisesti Zimbabwessa olikin kiinnostunut jatko-opinnoista ja kansainvälisistä kontakteista. Eteläisen Afrikan ja Suomen korkeakoulujen terveyden ja hyvinvoinnin ver-

Kuva: Ari Koivu

kosto SAFINETin rahoituksen turvin saimme vierailumme seurauksena ainakin kahdelle tohtoriopinnoista kiinnostuneelle opettajalle mahdollisuuden edistää jatko-opintojaan ohjauksessamme ja yhteistyössä. He osallistuvat myös Jyväskylässä kansainvälisen AIESEP 2024 -kongressin yhteydessä järjestettävään kesäkouluun, joka on tarkoitettu liikunnan ja urheilun pedagogiikkaa tutkiville jatko-opiskelijoille.

Kuten edellisillikin koulutusmatkoillamme myös tällä pyrimme havainnollistamaan toiminnallisten opetusmenetelmien merkitystä opiskelumotivaation synnyttämiseksi. Alkohämmennyksen jälkeen tuntui, että opiskelijat janoivat lisää oppimiskokemuksia, joissa opettajat herättelevät heitä pohtimaan, kysymään ja kokeilemaan. Myös opettaja-opiskelija -suhteen tasavertaisuus koettiin positiiviseksi asiaksi.

Köyhyys rajoittaa mahdollisuuksia

Kokemukset kenttäjaksoista herättivät pohtimaan myös yhteiskunnallisten erojen vaikutusta koulutusyhteistyöhön. Tansania on Suomeen verrattuna köyhä maa, jonka yleinen infrastruktuuri, terveystilanne ja yhteiskunnalliset olot ovat yhä tasolla, jossa liikunta ja urheilu jäävät usein marginaaliasemaan. Vuonna 1961 brittiläisestä imperiumista irtautuneessa Tansaniassa on toisaalta panostettu koko sen nuoren valtiollisen historian ajan ilmaiseen koulutukseen. Koulunkäynti maksaa silti monille perheille liikaa eri tukimaksujen, koulupukujen, vihkojen, kynien, kirjojen, koulumatkojen ja -ruokailun yms. muodossa. Valtio ei tue oppilaita arkea millään tavalla.

Zimbabwe puolestaan oli vielä 1990-luvulla Afrikan mallimaa, missä kaikki toimi ja kauppoissa riitti tavaraa. Pre-

sidentti **Robert Mugaben** epäonnistunut maareformi ja inho entistä valkoista yläluokkaa kohtaan johtivat kuitenkin maan talouden katastrofiin ja miljoonien prosenttien inflaatioon. Tämä näkyy myös Belvederen opettajankoulutuslaitoksella, jossa liikuntapaikkojen ja -välineiden ylläpito on yhä heikolla tolalla rahanpuutteen vuoksi. Valtio maksaa opettajien palkat ja laitosten yleiset kulut, mutta kirjat, välineet, laitteet ja muut oheistarvikkeet opettajankoulutuslaitosten pitää kustantaa oppilaiden vuosimaksuista.

Opettajankoulutuslaitos sijaitsee hienostoalueella, ja oppilaiden vanhemmat lahjoittavat rahaa koulumaksuina sen ylläpitoon, toisin kuin maaseutujen opistoissa. Liikunta ja urheilu ovat Zimbabwessa tärkeässä roolissa, vaikka viime vuosina maa ei olekaan niittänyt menestystä kansainvälisissä kisoissa. FIFA sulki Zimbabwen jalkapalloliiton toimintonsa ulkopuolelle 18 kuukaudeksi helmikuussa 2022. Liitto pääsi takaisin toimintaan vuoden 2023 puolivälissä.

Liikunnan Kehitysyhteistyö Liike tekee mittavaa ja pitkäjänteistä työtä liikunnan ja terveyskasvatuksen opetuksen kehittämiseksi Zimbabwessa ja Tansaniassa. Me luennoitsijat koimme kansainvälisen yhteistyön olevan tärkeä mahdollisuus tukea Liiken ja kehittyvien maiden pyrkimyksiä kohti liikunnallisempaa yhteiskuntaa. Maiden vahva kaupungistuminen vaikeuttaa liikunnan harrastamista aikuisena jo pelkästään liikennehuuhkien takia. ♦

LÄHTEET

www.liike.fi

www.zimbabwenlapset.org

www.sportsdevelopmentaid.co.tz

www.sliz.co.zw